

llengua, ho compensa, i tenim dret a mirar-lo com a mot antiquíssim arrelat des dels temps primers. «*Mahó m. ladrillo doble, later duplex*», Belv., «m.: tóba, rajola molt dobla», Labèrnia (home del Maestrat), 1840.

«Especie de rajola més llarga que ampla, que serveix per a la construcció», enumerant i explicant les classes, *maó de pou, maó de queixal, maó mitjà, prim o pitxoli; maons totxos*: els més gruixuts, DAG.; aquest avui ja substantivat, *un totxo*, i percebut com a cosa diferent i contrastant amb *maó*: aquell té cap a 5 cm. de gruix, aquest uns 4 (i cosa de 25 × 14 de superfície, DFa.). Moll (BDC xxiii, 22) i Grieria (BDC xx, 107) el localitzen a Caçà, Centelles, Torelló, Caserres (Bg.), Vt. del Penedès, Solsona i Lleida; E. Roig dona detalls i gravat dels *maons* fabricats en una terrisseria de Blanes (BDC xiii, 51, 56).

La seva parentela no es troba gens en cast.-portuguès ni en francès, però és tan amplament i vastament localitzada en els dominis italià i de llengua d'oc, com ben coneguda allà, des dels treballs de Diez (Wb., 208); Flechia (AGI iv, 373, c. 1880); Salvioni i M-Lübke (REW, 5271). Començant per l'it. *mattono*, que vol dir 'el mateix': «pezzo quadrangolare di terra cotta per pavimenti o muramenti», que hi ha estat d'ús general, datable des del S. xiv (G. Vilani), amb molts derivats (*mattonaia, mattonato, mattoncino, mattonella, ammattonare* etc.); i amb fraseologia variadíssima: *muro matton sopra mattono* (o subst. *un sopramattono*), *color mattono* (un *vestito color mattono*), *neve alta quanto un mattono, dare il mattono a uno* «dirne male», *mi par d'averne un mattono sullo stomaco* etc.; de vegades aplicat a d'altres blocs minerals, *un matton di marmo*, ja en el gran clàssic de les arts, Vasari (Arezzo, S. xvi), que també usa *mattonare* 'enrajolar'; i *mattonato* 'sòl de rajoles o maons', «tile floor», ja figura en el S. xiv, en la traducció del llibre de Marco Polo.

Com veurem, el mot ha estat assenyalat sovint i en formes varies en dialectes de totes les zones d'Itàlia, prescindint força de la forma catalana i encara més de les occitanes. Aquestes ja són antigues i en part s'acosten molt a la nostra: *maon* «carreau, tomlette» en un doc. avinyonès de 1490, amb variant *maon* en un altre de 1529, i el derivat *maunar* «carreler» en un de 1528 (Pansier, s. v. *mau*); i en un doc. medieval tardà (S. xv?) de Tarascó: «fazent teulas, pechlers [gerros'], olas, mesuras, pla<t>s, maons et fort [= forn] de caus» (PSW v, 117b). Es localitza avui cap al NE. i extrem SE. del domini: a Menton *maonà* v. «briqueters», *maonié* «briquetiers», *maoniera* «briqueterie» (Andrews, s. v.), i el primitiu, que devia haver estat *maon* m. «briques»;² a l'Ardeche *māvou* (pron. *māvú*) 'enrajolat; paviment de pedra' («Fussboden aus Stein», VKR ix, 288), i Roine amunt s'havia estès fins a Lió (amb la reducció normal francesa de *aon* a *ā*): «une margelle de brique ou quarrons que on appelle *man* à Lyon».³

Però hi ha una altra forma occitana *malo(u)n* difícil de conciliar fonèticament amb la catalana i encara més amb la italiana; i no obstant també és antiga: «*ma-*

loun: carreau de terre cuite, brique servant à carreler» (TdF),⁴ que ja es documenta en dues fonts antigues, totes dues de Provença o del Roine, i que són totes dues de fi S. xiii o del xiv: «*mallon*: later, laterculus» en el *Floretus*; i «à pagat --- per portar los *malons* del ostal de Mossnhr. de Limans al fort de la Bana» (Rom. xxvii, 431, i PSW v, 69b); alguna altra dada que, en forma llatinitzada o afrancesada, porten Du C. i Littré, sembla correspondre als mateixos llocs i època, si fa no fa.

Ara bé aquesta xocant forma, amb *-l-*, troba un eco a Menorca, en un ambient que indueix a pensar en un passat remot: *amoló* és una pedra de les construccions prehistòriques menorquines, sobre la qual es pot veure el llibre *Menorca* de Jacques Leonard-J. Hernández Mora (Bna. 1964), i que Alcm descriu (segons Ramis, *Antigs. Cèlticas*, c. 1820) «pedra de tres pams de llargària i d'un i mig altària, amb una cara plana i les altres rodonesques, i amb una especie d'agafall»: però la suposició de Ramis o de Moll que «devia servir per moldre blat» no es funda en dades positives, i sembla més inspirada en el prurit de cercar-li una etimologia, que en cap semblança amb una mola, que no es veu ni en els gravats d'aquell llibre (foto n.º 54) ni en llur mateixa descripció.⁵

Les recerques etimològiques sobre aquesta família romànica no han dut gaire llum. La indicació més divulgada ve d'erudits italians anteriors a la romanística (que, altrament, desconeixien del tot les formes cat. i oc.), i no mereix sinó una negativa resolta: seria un derivat del mot grecolatí *MALTHA* 'ciment'.⁶ Que això sigui convincent des del punt de vista semàntic es podria dir que no o que sí, però en fonètica, àdhuc si no hi hagués més que la forma italiana ja s'hauria de rebutjar, per més que aquesta etimologia de Muratori (*Antiquitates Italicae*, 17381), encara la repeteixin Flechia i Rohlfis (*Romanica Helv.* iv, 33; ZRPb. lvii, 441; It. *Gramm.*, § 232) i, amb reserves, M-Lübke («*zweifelhaft*», «kat. *maó*, unerklärt»); és paradoxal que en aquest cas es vagi mostrar Diez superior en mètode i en fonètica a M-L. i Rohlfis, car ja va rebutjar la idea de Muratori en la forma més terminant («*ganz unstatthaft*»); igual feren Spitzer i Ang. Prati; però la impossibilitat del suggeriment de Spitzer (*Npb. Mgn.* xv, 172) és tant o més evident, no sols perquè es limita al mot català, prescindint de l'italià i la llengua d'oc, sinó perquè el germ. *MACHIO* (> fr. *maçon* 'paleta') no serveix per al sentit ni per a la fonètica catalana (-Cɪ- s'hauria de conservar com a *ç*, i no pas fer com *co*), que desapareix.

L'ètimon *MALTHA* no pot donar ni la *-tt-* del toscà, ni la *-t-* senzilla o *-d-* de les altres formes italianes.⁷ Altrament les formes dialectals italianes, amb la seva varietat consonàntica, també revelen que la *-tt-* del toscà *mattono* no degué ser primitiva ni a Itàlia, i corroboren la legitimitat de l'enllaç amb el mot catalano-occità.

Una part de les varies formes dialectals demanen una base amb *-r-* simple entre vocals, fins en part de Toscana: Lucca *matone* (M-L.), Igubbio *mātone*, Bèr-